

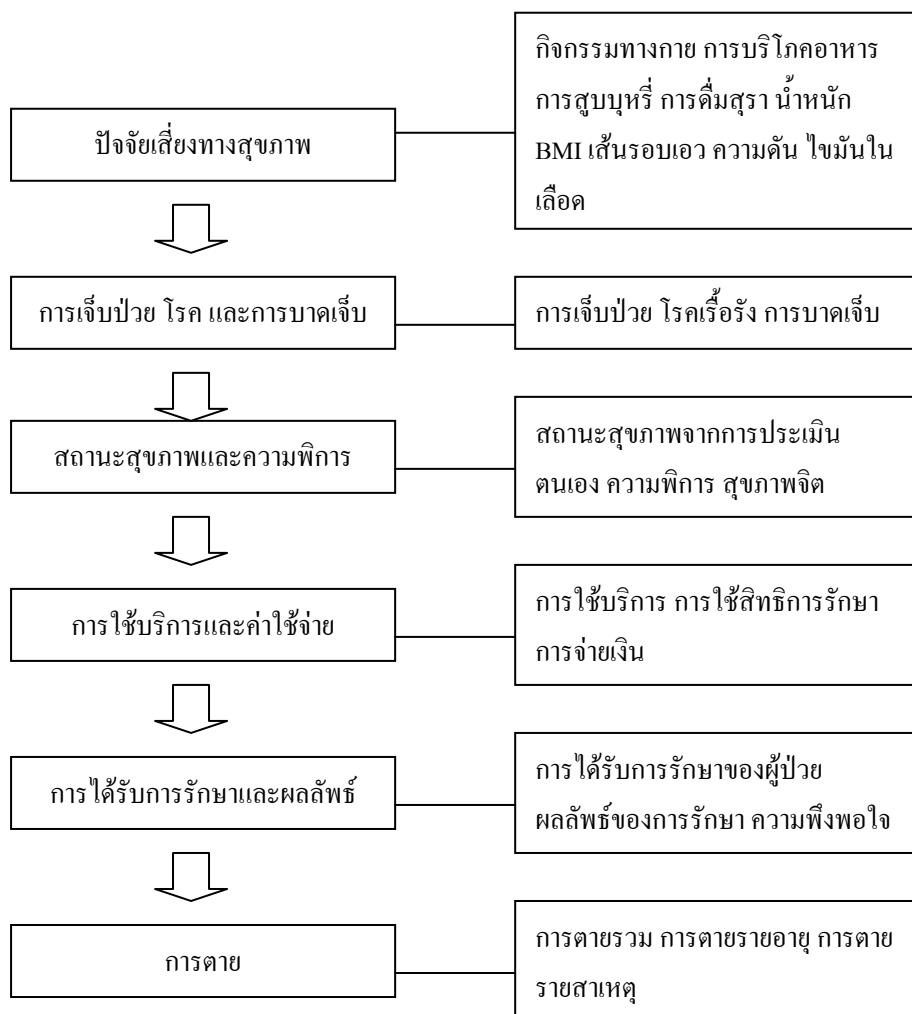
บทที่ 5 แนวทางการวิเคราะห์ปัจจัยทางสังคมกับสุขภาพ

5.1. การเปรียบเทียบสถานะสุขภาพระหว่างกลุ่มทางสังคม

การวิเคราะห์เพื่อเปรียบเทียบประเด็นทางสุขภาพ ระหว่างกลุ่มทางสังคมนั้น ส่วนใหญ่จะได้มาจากข้อมูลการสำรวจ ที่มีทั้งข้อมูลปัจจัยเศรษฐกิจสังคม และข้อมูลสุขภาพ การวิเคราะห์ข้อมูลในระดับบุคคลครัวเรือนจึงสามารถทำได้ นอกจากนี้ ฐานข้อมูลทะเบียนและระบบเฝ้าระวัง บางฐานก็อาจจะนำมาใช้วิเคราะห์ในลักษณะนี้ได้เช่นกัน แต่ได้ในบางประเด็น และเฉพาะปัจจัยเศรษฐกิจสังคมที่มีอยู่ในฐาน เช่น อาชีพ และหลักประกันสุขภาพ เป็นต้น

ประเด็นทางสุขภาพที่สามารถวิเคราะห์เปรียบเทียบระหว่างกลุ่มทางสังคม ประกอบด้วย ประเด็นต่างๆดังแสดงในภาพที่ 7

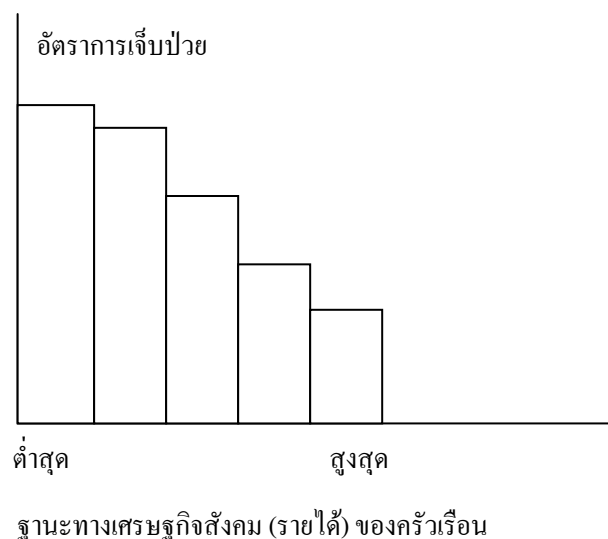
ภาพที่ 7 ประเด็นทางสุขภาพที่สามารถวิเคราะห์เปรียบเทียบระหว่างกลุ่มทางสังคม

ข้อมูลปัจจัยเสี่ยง การเจ็บป่วย โรคเรื้อรัง การบาดเจ็บ และสถานะสุขภาพ อยู่ในการสำรวจต่างๆ อาทิเช่น การสำรวจอนามัยและสวัสดิการครัวเรือน การสำรวจพฤติกรรมเสี่ยงโรคไม่ติดต่อและการบาดเจ็บ การสำรวจสภาวะสุขภาพของประชาชนจากการตรวจร่างกาย เป็นต้น ข้อมูลความพิการ อยู่ในการสำรวจความพิการ ข้อมูลการใช้บริการและค่าใช้จ่าย อยู่ในการสำรวจอนามัยและสวัสดิการครัวเรือน และบางส่วนในการสำรวจพฤติกรรมเสี่ยงโรคไม่ติดต่อและการบาดเจ็บ ข้อมูลการให้บริการและผลลัพธ์ อยู่ในฐานข้อมูลผู้ป่วยใน และฐานข้อมูลทะเบียนเฉพาะโรค ข้อมูลการตาย อยู่ในการสำรวจการเปลี่ยนแปลงของประชากร และมรณบัตร การวิเคราะห์ระหว่างกลุ่มทางสังคม ขึ้นอยู่กับข้อมูลปัจจัยทางเศรษฐกิจสังคม ที่มีอยู่ในแต่ละแหล่งข้อมูล โดยการสำรวจส่วนใหญ่ จะมีข้อมูลที่บ่งชี้ฐานะทางเศรษฐกิจสังคม พอสมควร

การวิเคราะห์สามารถทำได้โดย การแบ่งกลุ่มคนหรือครัวเรือน ตามปัจจัยทางเศรษฐกิจสังคม แล้วคำนวณปัจจัยทางสุขภาพของแต่ละกลุ่ม อาทิเช่น อัตราการตาย สัดส่วนการเจ็บป่วย สัดส่วนการมีปัจจัยเสี่ยง ฯลฯ การแบ่งกลุ่มทางสังคม อาจจะแบ่งได้โดยใช้ข้อมูลทางการศึกษา อาชีพ สิทธิการรักษา ซึ่งมักจะแบ่งกลุ่มอยู่แล้ว เพียงแต่อาจจะมีการรวมกลุ่มให้กว้างขึ้น แต่สำหรับข้อมูลรายได้ หรือสินทรัพย์ มักจะต้องนำข้อมูลมาเรียงลำดับกัน แล้วแบ่งบุคคลหรือครัวเรือน ออกเป็นช่วงๆ ไล่ต่ำๆ ขึ้น เช่น 5 กลุ่ม (Quintile) หรือ 10 กลุ่ม (Decile) แล้วทำการเปรียบเทียบระหว่างกลุ่ม ในฐานข้อมูลที่มีรายได้หรือสินทรัพย์ สามารถทำการวิเคราะห์ในลักษณะดังกล่าวได้ โดยการแสดงข้อมูลจะมีลักษณะดังภาพที่ 8

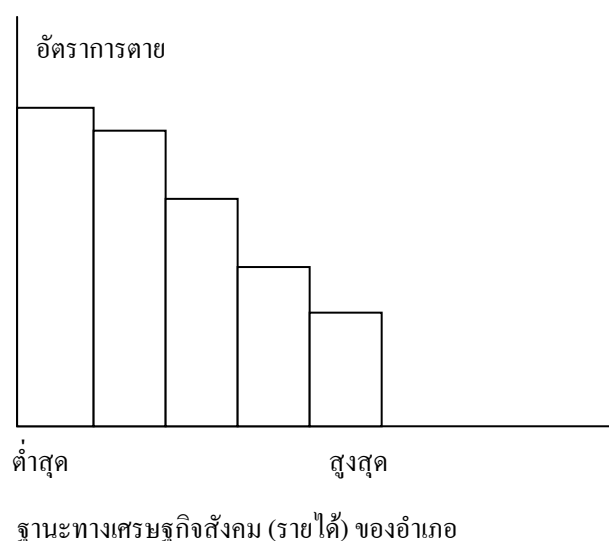
ภาพที่ 8 แผนภูมิแสดงการเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มที่แบ่งตามเศรษฐกิจสังคมของครัวเรือน

อย่างไรก็ดี การแบ่งกลุ่มรายได้ อาจจะแบ่งโดยใช้ค่ารายได้สัมบูรณ์ เป็นตัวแบ่งก็ได้ แต่ต้องกำหนดช่วงของรายได้ที่จะใช้แบ่ง ซึ่งจะมีข้อดี คือสามารถแยกกลุ่มคนจนที่มีรายได้ได้เส้นแบ่งความยากจนออกมาเปรียบเทียบได้ชัดเจนขึ้น

ในฐานะข้อมูลที่ไม่มีข้อมูลปัจจัยทางเศรษฐกิจสังคมของบุคคล ก็อาจจะเปรียบเทียบโดยใช้เศรษฐกิจสังคมของพื้นที่มาเปรียบเทียบ แต่ควรจะเป็นพื้นที่ขนาดเล็ก เช่น ระดับอำเภอ โดยนำข้อมูลเศรษฐกิจสังคมของอำเภอ มาเรียงลำดับ แล้วจัดกลุ่มอำเภอออกเป็นกลุ่มๆ ละเท่ากัน เช่น 5 กลุ่ม หรือ 10 กลุ่ม แล้วเปรียบเทียบปัจจัยทางสุขภาพระหว่างกลุ่มอำเภอดังกล่าว วิธีนี้สามารถใช้ได้ฐานข้อมูลที่มีข้อมูลถึงระดับอำเภอ เช่น ข้อมูลมรณบัตร ข้อมูลเฝ้าระวังโรคติดต่อ ข้อมูลผู้ป่วยใน เป็นต้น โดยอาศัยข้อมูลเศรษฐกิจสังคมของอำเภอ จากแหล่งข้อมูลอื่น เช่น จากสำมะโนประชากร ซึ่งมีข้อมูลถึงระดับอำเภอ เช่นกัน แต่เนื่องจากในระดับอำเภอ มักจะไม่มีข้อมูลรายได้ จึงอาจจะต้องมีการพัฒนาดัชนีเศรษฐกิจสังคมของอำเภอ ขึ้นมาจากตัวแปรที่มีอยู่ เพื่อใช้ทดแทนข้อมูลรายได้ โดยลักษณะการแสดงผลมีความคล้ายคลึงกัน แต่เป็นข้อมูลระหว่างกลุ่มอำเภอ มิใช่ระหว่างกลุ่มครัวเรือน

ภาพที่ 9 แผนภูมิแสดงการเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มที่แบ่งตามเศรษฐกิจสังคมของพื้นที่ (อำเภอ)

5.2. การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางสังคมกับสุขภาพ

ในการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางสังคมกับสุขภาพนั้น สามารถประยุกต์ใช้การหาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร (Correlation) และการใช้สมการถดถอยเชิงพหุ (Multiple regression) มาเพื่ออธิบายความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรทางเศรษฐกิจสังคมหลายตัวแปร กับตัวแปรทางสุขภาพได้ โดยการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรทางเศรษฐกิจสังคม กับตัวแปรทางสุขภาพนั้น สามารถวิเคราะห์ได้ทั้งในระดับบุคคลครัวเรือน และในระดับพื้นที่ เช่น ระดับอำเภอ จังหวัด ข้อมูลจากการสำรวจส่วนใหญ่สามารถวิเคราะห์ความสัมพันธ์ในระดับบุคคลครัวเรือนได้ บางการสำรวจอาจจะวิเคราะห์ความสัมพันธ์ในระดับจังหวัดได้ หากมีข้อมูลถึงระดับจังหวัด สำหรับข้อมูลทะเบียนและระบบเฝ้าระวัง บางฐานก็สามารถวิเคราะห์ความสัมพันธ์ในระดับอำเภอได้ เนื่องจากมีข้อมูลถึงระดับอำเภอ

สมการถดถอยเชิงพหุ เพื่อการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระดับบุคคลครัวเรือน อาจจะต้องใช้สมการถดถอยแบบลอจิสติก (Logistic regression) เนื่องจากตัวแปรทางสุขภาพระดับบุคคล มักจะเป็นตัวแปรที่เป็นค่า “ใช่” หรือ “ไม่ใช่” เช่น ป่วยหรือไม่ป่วย ตายหรือไม่ตาย ในขณะที่ข้อมูลระดับพื้นที่ มีข้อมูลในลักษณะอัตรา จึงสามารถใช้สมการเชิงเส้นตรง (Linear regression) หรือสมการแบบปัวซอง (Poisson regression) ได้ อย่างไรก็ตาม วิธีการสถิติที่เลือกใช้นั้น ขึ้นอยู่กับตัวแปรตามทางสุขภาพ ว่ามีลักษณะของข้อมูลเป็นแบบใด

วิธีการอย่างง่ายที่ใช้วิเคราะห์ความสัมพันธ์ ระหว่างตัวแปร 1 คู่ ก็สามารถทำได้โดยใช้แผนภูมิการกระจาย (Scatter plot) ซึ่งจะแสดงความสัมพันธ์คร่าวๆได้ว่า น่าจะมีความสัมพันธ์เชิงเส้นตรงหรือไม่ ดังภาพแสดงตัวอย่างของแผนภูมิการกระจาย ระหว่างตัวแปรเศรษฐกิจสังคมกับตัวแปรทางสุขภาพ ในระดับพื้นที่ (จังหวัด)

ภาพที่ 10 แผนภูมิการกระจาย (Scatter plot) แสดงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร

